אור הצפון — השתוקקות רוחנים ושיבושה

השתוקקות רוחנית ושיבושהא. כתוב בתורה שבני ישראל במדבר לא מצאו סיפוק באכילת המן והתלוננו: "נפשנו קצה בלחם הקלוקל" (במדבר כא:ה), ועוד קודם לכן טענו: "מי יאכילנו בשר, זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם. את הקישואים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים. ועתה נפשנו יבשה, אין כל, בלתי אל המן עינינו" (במדבר יא:ד-ו).

ותמוה הדבר למאד. הרי מדובר כאן בדור המדבר. דור ש"היו כולם מלאים דעה" (ילקוט שמעוני מלכים א ה:יא, לפי דרשת חז"ל מהמלה "דרדע"); דור שראה את כל הניסים והנפלאות במצרים? דור שראה את קריעת ים סוף והגיע למדרגות עליונות, ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים" (מכילתא בשלח שירה פרשה ג); דור מקבלי התורה מסיני ששמע "קול אלהים מדבר מתוך האש" (דברים ד:לג), והיתכן שיתאוו תאוה לאכול דוקא בשר ויתגעגעו לאבטיחים ושומים ובצלים? הרי לא היינו מאמינים כזאת על איזה רב שהוא בישראל וכל שכן על גאון וצדיק, ואיך מתקבל על הדעת שאותו דור הגיע למצב ירוד כזה?

ולא עוד, אלא שהמן היה מאכל מובחר למאד והיו טועמים בו טעמים שונים, כדברי רש"י: "משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין", וכדברי הכתוב: "טחנו בריחיים או דכו במדוכה ובשלו בפרור ועשו אותו עוגות" (במדבר יא:ח), והיה נבלע באיברים (ראה רש"י במדבר כא:ה), ומה הרע שמצאו בו שנפשם קצה בו ולמה התאוו דוקא למאכלים גשמיים פשוטים?

אולם כבר עמדנו על כך שלאמתו של דבר אין דברים גשמיים בעולם, אלא שהאדם מגשם אותם במעשיו. "ה' בחכמה יסד ארץ" (משלי ג:יט); "והחכמה מאין תמצא" (איוב כח:יב), כלומר, כל המציאות היא חכמת ה' ומהוה מושגים רוחניים. אם האדם מגיע למדריגה רוחנית עליונה, הוא הופך את כל פעולותיו הגשמיות לעבודת ה'. הלחם שהוא אוכל הוא כעין קרבן לה'; השולחן שהוא סועד עליו הוא כמזבח, היין שהוא שותה - כאילו מנסך נסכים (ראה יומא עא. "הרוצה לנסך יין על גבי מזבח ימלא גרונם של תלמידי חכמים יין"; וראה "מסילת ישרים" פרק כה) וכו'. וזה מה שאמר הכתוב: "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים" (שמות יח:יב) וכן: "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו" (שם כד:יא) ועוד ועוד. (ראה מאמר "עונג שבת ועונג התשובה").

והנה דור המדבר השתוקק להגיע למדריגה זו. הם לא הסתפקו במן, שהוא "לחם מן השמים" (שמות טז:ד), שבעצמו היה מזון רוחני, והם רצו מאכלים גשמיים פשוטים, בשר ודגים אבטיחים וקישואים וכו', שיהפכו אותם ללחם שמים, כאכילה לפני האלהים, כאילו אכילת קרבנות וניסוך נסכים. הם שאפו לקדש את המזון הגשמי ולהתעלות להתפשטות מוחלטת ולהתקדשות עילאה.

אולם אם כך הדבר, מה היה חטאם, למה חרה אף ה' בהם והביא עליהם עונש כה חמור? אלא שאין אדם צריך להתאוות יותר ממה שה' דורש ממנו. אם הקדוש ברוך הוא המטיר להם מן מן השמים ולא המציא להם במדבר מזון גשמי, הרי זה רצונו, ועליהם להשיג מאכילת המן מה שניתן להשיג, ואם

הם לא מצאו סיפוק בכך, הבחין בוחן הלבבות שבשרשים הפנימיים של ליבותיהם חבויות נטיות בלתי רצויות, שהתבטאו עליהם בלשון התורה: "התאוו תאוה" וכאילו התגעגעו לקישואים, לאבטיחים, לשומים ולבצלים.

ב. בדומה לזה נבין גם את חטאו של ירבעם בן נבט.

חז"ל אומרים: "תפסו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו ואמר לו: חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן. אמר לו: מי בראש? בן ישי בראש. אי הכי לא בעינא" (סנהדרין קב.).

חז"ל מספרים על ירבעם שלא מצאו בתורתו שום דופי, שחדש דברים שלא שמעה אוזן מעולם, כל תלמידי חכמים היו דומים לפניו כעשבי השדה, ושכל טעמי תורה היו מגולים לפניו כשדה (ראה שם). ואיך יעלה על הדעת שבשביל כבוד מדומה, שהוא לא יהיה כראש, יוותר על האושר הרוחני הנצחי הגדול ביותר שבעולם, שהוא קרבת אלהים, לטייל עמו בגן עדן, ולמרוד בו ולומר "לא בעינא"?

אולם לא הכבוד המדומה של "מי בראש" הסיר את לבבו מאחרי ה', אלא דוקא מתוך גדולתו ועליונותו השתוקק להגיע לשיא המדריגה ללא שיעור וללא הגבלה. הוא לא יכול היה להסכים להיות מוגבל בעלייתו שלשאר לעולם במדריגה פחותה מבן ישי, ואם לא יוכל להגיע לשיא ההתדבקות בה', ראה בזה קיפוח תכלית חייו בעולם בתור צלם אלהים, בתור אדם עליון (ראה מאמר "ממדי תענוגות האדם").

מצינו הרגשה זו גם אצל משה רבינו. בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל לאחר חטא העגל: "ושלחתי לפניך מלאך" (שמות לג:ב), אמר משה: "אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה" (שם:טו), כלומר, שאם לא יגיעו למדריגה להיות קרובים לה' שהוא בעצמו ילך לפניהם, הם מוותרים על כל הבטחות ה' להכנס לארץ הבחירה לחיות שם כעם קדוש, ולמות במדבר. (ראה המאמר "ממדי תענוגות האדם").

לאור זה היתה דרישתו של ירבעם להיות בראש, לכאורה, עילאה. אולם ירבעם עבר בזה על המדה. אם הקדוש ברוך הוא קבע שבן ישי בראש, ששושלת מלכות בית דוד בראש, אין דורשים ממנו יותר, והיה צריך להסתפק בכך,1והרי זה דומה למה שאמר משה רבינו לקרח ועדתו: "רב לכם בני לוי... המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל וכו' ובקשתם גם כהונה" (במדבר טז:ז-י); וראה מאמר "עומק חיובי התורה" שזה היה גם חטאו של עוזיהו המלך, שמרוב גדולתו השתוקק יותר מהראוי לו להקטיר קטורת לפני ה' למרות שלא היה כהן גדול, וכתוב עליו בגלל זה "גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו" ונענש שהיה מצורע כל ימיו. ואם לא התרצה, גילו בשמים שבתוך תוך מעמקי נפשו מעורבת נטיה כל שהיא לכבוד (ראה מסילת ישרים יא: "ירבעם בן נבט לא נטרד מהעולם הבא אלא בעבור הכבוד"), ואם כי נטיה זו היתה דקה מן הדקה, הטעתה אותו ושבשה את השתוקקותו הרוחנית העליונה, וסובבה את דעתו מה' ללכת בדרכים לא רצויות לה' שהיו להם תוצאות חמורות מאד.